

VAKIFLAR DERGİSİNİN YASLANDIĞI GELENEK VE İÇERİDEN BİR BAKIŞ

Nazif ÖZTÜRK

Araştırmacı Yazar

Eğitim, kültür, sağlık ve sosyal hizmetler tarihin her döneminde vakıfların en başta gelen amaçları ve faaliyetleri arasında yer almıştır. Osmanlı döneminde, seçkin devlet adamlarının yetiştirildiği saraya bağlı “Enderun” hariç; mahalle sıbyan mektebinden medrese-i âlilere kadar her seviyedeki yaygın ve örgün eğitim-öğretim kurumlarının tamamı vakıflara bağlıydı. Hastahaneler ve kütüphanelerin tesisi ve işletilmesinden de vakıflar sorumluydu. Bu hizmetlerin tamamı, bütün giderleri vakıflar tarafından karşılanarak yerine getiriliyordu.¹ XX. Yüzyılın başında devlete ait tek kütüphane bulunuyordu. Millet Kütüphanesi adını taşıyan bu kütüphane, sahip olduğu kitap koleksiyonu itibariyle vakıf kütüphanelerin en gerilerinde bulunan Veliyyü'd-din Efendi ve Ragıp Paşa kütüphanelerine bile denk değildi.²

En değerli abidevî kültür ve sanat eserleri vakıflar tarafından inşa edildiği gibi, hatt sanatının, tezhibin, vitrayın, oymacılığın ve kakmacılığın arkasındaki finansör de vakıflardı.

Kitapların kâtipler tarafından istinsah edildiği/çoğaltıldığı dönemlerde hattatların ücretlerini karşılayan vakıflar, XX. yüzyılın başında en güzel matbaayı kurumsal olarak Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti marifetiyle kurmuştur.

İçerisinde tadilat yapılarak tamir edilen Şehzâdebaşı-Vefa Caddesi'nde bulunan Tabhane Medresesi bünyesinde, 19 Mart 1332 (H.1335)/M.1916 tarihinde Nezâret tarafından “Evkâf-ı İslâmiye Matbaası” ismiyle mükemmel bir matbaa tesis edilmiştir.³

Evkâf-ı İslâmiye Matbaası olarak kullanılan Tabhane Medresesi

Gerek Osmanlı ve gerekse 1 Kasım 1928 tarihinde harf devrimi yapıncaya kadar Cumhuriyet döneminde, bu matbaada çok kıymetli eserler basılmıştır. Basılan eserlerin başında Ahmet bin Ali er-Razî'nin “Ahkâmü'l_Kurân” isimli tefsiri ile vakıfların tarihçesini anlatan “Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'nin Tarihçe-i Teşkilâtı ve Nuzzârın Teracüm-i Ahvali” kitabı gelmektedir.

1 Bu konuda geniş bilgi için bkz. ÖZTÜRK, Nazif, Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi, Ankara1995, s. 24-31 .

2 M. Hamdi, Elmalılı/Yazır, Ahkâm-ı Evkâf (Taşbasma), Mekteb-i Mülkiye 1326-1327 Sene-i Tedrisiye Ders Notları, Sınıf III, İstanbul 1326, s.12.

3 İbnü'l-Emin M. Kemal (İnal)-H. Hüsameddin, Evkâf-ı 1335; s. ; Bu kitabın çevri yazısı N.Öztürk tarafından yapılmış ve Vakıflar Dergisi'nin XV-XIX. Sayılarında yayınlanmıştır.

Bu çabaların yanında, Vakıflar Dergisi neşriyatına başlanmadan evvel Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce “Kanun Layihaları”⁶ ve “Cumhuriyetin İlk On Senesindeki İşler Hakkında Rapor”⁷ gibi başka yayınlar da yapılmıştır.

Ayrıca, Şer’iye ve Evkâf Vekâleti bünyesinde kurulan “Tetkikât ve Telifât-ı İslâmiye Heyeti” ve bu heyetin kararıyla neşredilen kitapların “Evkâf-ı İslâmiye Matbaası’nda basılmış olması, Vakıflar İdaresi’nin yayın çabasını göstermesi bakımından burada zikredilmesi gereken bir diğer gelişmedir. 1922 yılı Şer’iye ve Evkâf Vekâleti bütçe kanunu ile “İfta Heyeti” ve “Tetkikât ve Telifât-ı İslâmiye Heyeti” birleştirilerek “Heyet-i Müşavere” haline getirilmiştir.⁸

Cumhuriyetin ilk yıllarında bu Müşavere Heyeti marifetiyle dinî yayın hizmetlerine özel bir önem verilmiştir. Gazi Mustafa Kemal, TBMM’nin I. Dönem 4. Yasama Yılı açılışı münasebetiyle 1 Mart 1923 tarihinde yaptığı konuşmada, “Tetkikât ve Telifât-ı İslâmiye Heyeti”nin görevlerini şu şekilde tanımlamaktadır:

“Hikmet-i İslâmiyeyi, Garp nazariyât-ı ilmiye ve felâsifesiyle mukayese ve ahkâm-ı İslâmiyenin itikadî, ilmî, ictimai, ihsâî, iktisadî hayatlarına ait şuûnâtı tetkik ve netâyicini neşreylemek”tir. Tetkikât için bir kütüphane tesis edildi. İstanbul’dan, Avrupa’dan ve Mısır’dan bir kısım mühim kitaplar celp olundu. Ehemmiyetli birçok kitap da Avrupa’ya ve Mısır’a sipariş edildi.⁹

6 Vakıflar Genel Müdürlüğü, 4 Teşrinievvel 1926 Tarihli Muhtelif Lâyihalar, Ankara 1933.

7 Vakıflar Genel Müdürlüğü, Evkâf Umum Müdürlüğü’nün, Cumhuriyetin İlk On Senesindeki İşleri Hakkında Rapordur, Ankara 1933.

8 TBMM, ZC, Devre: II, Yıl:2, C.8, s.942-948.

9 TBMM, Zabıt Ceridesi, Devre: I, Yıl:3, İctima1, .28, s.13.

Bir kültür muhiti oluşturma çabalarının yanında, “*Tetkikât ve Telifât-ı İslâmiye Heyeti*” on altı yıl boyunca, Şemseddin Günaltay’ın “*İslâm Tarihi*” (1922), İzmirli İsmail Hakkı’nın “*Yeni İlmi Kelam*” (1923) adlı kitaplarının da aralarında bulunduğu on kitap yayımlamıştır.

Bütün bunlar Vakıflar İdaresi’nin bir yayın geleneğinin olduğunu göstermektedir. Vakıflar Dergisi bu geleneğe yaslanan bilgi birikiminin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve yayın hayatına ilk adımını atmıştır.

Günümüzden 75 yıl önce neşredilmeye başlanan ve şu ana kadar 39 cilde ulaşan Vakıflar Dergisi’nin ilk sayısı, dönemin Vakıflar Genel Müdürü Fahri Kiper’in, vakıfların önemine dikkatlerimizi çeken ve derginin yayın ilkelerini belirleyen takdim yazısı ile 1938’de yayın hayatına girmiştir.

“Tarihin her devrinde ve Türk dünyasının her yerinde, içtimâî hayatta, kültür hayatında, sanat ve imar sahalarında büyük bir varlık olarak göze çarpan Vakıf Müessesesi ve ortaya koymuş olduğu eserler, ilmî usullerle tetkik ve izaha değer bir mevzudur. Türk medeniyetine ve abidelerine ait etütleri ihtiva eyleyecek ve şimdilik gayri mevcut neşredilecek olan Vakıflar Dergisi bu hizmeti ifaya çalışacaktır”.

“Vakıflar Dergisi’nde tarih, hukuk, içtimaiyat ve sanat mevzuları üzerine yazılar bulunacağı gibi, en kıymetli tarih membalarından olan vakfiyeler de ilmî metotlar dairesinde tabedilecektir”.

“Başlı başına bir cilt teşkil edecek büyüklükte olan vakfiyelerin faksimile edilerek ayrı monografiler halinde neşri de mukarrerdir. Nitekim Fatih vakfiyelerini ihtiva eden ilk monografi bir ay evvel çıkarılmıştır.”¹⁰

10 Vakıflar Umum Müdürlüğü, *Fatih Mehmet II Vakfiyesi*, Ankara 1938.

“Derginin ilk sayısını feyizli Cumhuriyetimizin on beşinci yıl dönümünde, irfan âlemine sunmakla bahtiyarız.”¹¹

İlk sayıda Fuad Köprülü, Albert Gabriel, Tıp Tarihi Enstitüsü Direktörü A. Süheyl Ünver, Topkapı Sarayı Müzesi Direktörü Tahsin Öz, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Direktörü Abdulkadir Erdoğan, M. Cevdet, A. Saim Ülgen, Feyzullah Dayıgil, Halim Baki Kunter, K.S. Gubaydulin, Fıtrat gibi o dönemin yerli ve yabancı, önemli ilim ve sanat adamları yerlerini almıştır. Derginin bu ilk sayısında Fuad Köprülü, Albert Gabriel ve A. Saim Ülgen’in yazılarının Fransızcaya çevirileri de yer almaktadır.

Albert Gabriel

Ali Saim

Vakıflar Genel Müdürlüğü’nde Muamelât Müdürlüğü/halen Yatırım ve Emlak Dairesi Başkanlığı ve Vakıflar İdare Meclisi üyeliği de yapan, icraatları ile yazdıkları arasında tutarsızlıklar bulunan¹² ve yazılarında, o dönemin eğilimlerine uygun bir şekilde gerçekte hiçbir alakası olmayan, kafatası ölçümleri yaparak bir dönem Anadolu’da yaşayan Etilerin/Hititlerin Türklerin atası olduğunu ispata çalışan görüşleri benimsemesi sebebiyle “Eti Vakıfları” kavramını yazılarına taşıyan vakıfların menşesini eski Türklere dayandırma çabalarına girerek, Uygur Türklerinin kurduğu vakıflar! ballandıra ballandıra anlatarak ideolojik davranışlarda bulunan¹³ Halim Baki Kunter hariç, gerçekten diğer yazarlar kalem oynattıkları sahanın öncüleri ve uzmanlarıdır.

11 Kiper, Fahri (VUM), *Takdim Yazısı*, Vakıflar Dergisi, Ankara 1938, S. I, s. İç kapak sonrası ilk sayfa.

12 Vakıflar Dergilerinde yayımlanan yazılarında vakıfları yüceltici görüşler ortaya koyan Halim Baki Kunter, başında bulunduğu Muamelât Müdürlüğü çıkışlı Tekirdağ Valiliğine gönderilen 17.01.1938 tarih ve 227732/1 sayılı yazıda “Vekiller Heyetince satılması kararlaştırılan cami ve mescitler satış ilanlarının mevkii, mahalle, sokak ve vakfı tasrih edilmek suretiyle (harap vakıf bina) şeklinde neşredilmesi, cami ve mescit denilmemesini” istemektedir. Vakıflar Umum Müdür Muavini İsmet Berkil tarafından imzalanan söz konusu yazının sol alt köşesinde, yazıyı kaleme alan sorumlu ve yetkili idareci olarak H. Kunter imzası açık bir şekilde görülmektedir. Antetli resmi yazının orijinal metni için bkz. Öztürk, Nazif, *Age*, s.614.

13 Kunter, Halim Baki, “Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Etüd” Vakıflar Dergisi, Ankara 1938, S. I, s.103-130; “Türk Vakıflarının Milliyetçilik Cephesi”, Vakıflar Dergisi, Ankara 1956, S. III, s.1-11.

Birinci sayıdan dört yıl sonra neşredilen Vakıflar Dergisi'nin II. sayısında, yukarıda belirttiğimiz yazar kadrosuna aynı niteliklere sahip yenileri eklenmiştir. Vakıflar Dergisi'nin yazar kadrosuna katılan ilim adamlarından bazıları, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Şerafettin Yalıtıkaya, Ahmet Caferoğlu, H. Turhan Dağlıoğlu, Fahrettin Kerim Gökay, Ömer Lütfi Barkan, Fazıl İsmail Ayanoglu, Kâmil Kepeci-oğlu, H. Adnan Erzi, Sadeddin Buluç ve Walter Ruben'dir.

Birinci sayıda olduğu gibi, Vakıflar Dergisi'nin II. sayısında da yine Fuad Köprülü, Albert Gabriel, Ömer Lütfi Barkan(özet) ve Walter Ruben'in yazıları Batı dillerine çevrilerek yayınlanmıştır.

Bu sayılarda kaleme alınan yazıların özgünlüğünün yanında, okuyucuları düşünmeye ve araştırmaya sevk eden bir derinlik de bulunmaktadır. Vakıflar Dergisi'nin birinci ve ikinci sayılarında Genel Müdür F. Kiper'in ortaya koyduğu ilkeler doğrultusunda, araştırma esaslarına ve ilmî metotlara uygun yazılar kaleme alınmıştır. Fikirlerin ispatı sadedinde belge kullanımı ve fotoğraf neşrine önem verilmiştir. Yazılarda kullanılan arşiv belgeleri yerlidir. Her sayıda yayımlanan bibliyografya neşri dergiye büyük bir zenginlik katmıştır.¹⁴ Zira XX. yüzyılda ilim, neyi nerede bulabileceğini bilmek ve değişik dillerde neşredilen eserleri orijinal lisanında tetkik edebilecek şekilde birkaç yabancı dile hakim olmak, diğer dillerde yazılanları güvenilir tercümelerinden okumaktır. Bu sebeple kaleme alınan kaynakçalardan ayrı olarak müstakil bibliyografya yazıları yayınlamak o gün için çok önemlidir.

İlk sayıların diğer bir özelliği de yabancı dillerde makale, tanıtım yazısı ve bibliyografya metinleri neşredilmiş olmasıdır. Bu gelenek derginin V. sayısına kadar devam etmiştir.

Vakıflar Dergisi'nin yayın hayatına girdiği 1930-1940'lı yıllarda, büyük harpler ve mücadeleler neticesinde kurulan ülkemizin eğitim kurumlarının durumu, insanımızın bilgi birikimi ve ilmî seviyesi dikkate alındığında ortaya konulan çabalar, kültür ve sanat dünyasına sunulan dergilerin bilimsel yönü her türlü takdire değer niteliktedir.

Dergilerin muhtevası ve ilmî seviyesi, konularında sağlanan başarı, belirli periyotlarla neşri konusunda gösterilememiştir. İkinci sayısı dört yıl sonra neşredilen derginin üçüncü sayısı on dört yıl gecikme ile ancak 1956'da yayınlanabilmiştir. III. sayıya kısa bir önsöz yazan dönemin genel müdürü Orhan Çapçı, yaşanan gecikme ve derginin bilim dünyasında uyandırdığı ilgi ve gördüğü rağbeti şu satırlarla anlatmaktadır: "Dergimizin III. sayısının neşredilmesiyle uzun müddetten beri devam eden

¹⁴ Köprülü, Fuad, *Bibliyografya*, Ankara 1938, S. I, s.159-161; Fransızcası s. 29-32(Derginin sonunda yer aldığı halde sayfa numaraları böyle verilmiştir); Köprülü, Fuad, *Bibliyografya*, Ankara 1942, S. II, s.457-472; Erzi, H. Adnan, *Bibliyografya*, Ankara 1942, S. II, s.473-478; Ülgen Ali Saim-Keskioğlu, Osman-Yurdayın,H.G.-Cunbur,Müjgan, *Bibliyografya*, Ankara 1956, S. III, s. 265-290; Ülgen, A. Saim-Keskioğlu, Osman-Cunbur, Müjgan, *Bibliyografya*, Ankara 1958, S. IV, s.283-328; Esin, Emel, *Bibliyografya*, Ankara 1962, S. V, s.275-281.

bir gecikme sona ermiş oluyor. I. ve II. sayıları memleket içinde ve dışında büyük bir rağbete mazhar olan dergimizin bundan böyle muntazam bir şekilde neşri için gerekli tedbirler alınmış bulunuyor. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 25 Eylül 1956 tarihinde yürürlüğe giren Teşkilat Kanunu ile merkezde Vakıflar Arşiv ve Neşriyat Müdürlüğü/halen Kültür ve Tescil Dairesi Başkanlığı/kurulmuş ve bu Müdürlük bünyesinde ilmî faaliyetlerimizi ve neşriyatımızı tedvir edecek bir şube ihdas edilmiştir. Düşüncemiz, çeşitli neşriyatımız arasında Vakıflar Dergisi'nin de yıllık bir dergi olarak neşri ve her takvim yılı sonunda irfan hayatına yeni bir sayının sunulmasıdır”.

“Medenî âlem muvacehesinde yüzümüzü ağartan, millî şerefimizi yükselten ecdat yadigârı vakıflarımızı ve abidelerimizi incelemenin, tanınmanın ve tanıtmanın millî bir borç ve bir medeniyet vazifesi olduğuna kaniyiz” dedikten sonra, IV. sayının Fatih Sultan Mehmet'e ve Fatih devri eserlerine tahsis olduğunu ifade etmektedir.¹⁵ Bu karar Vakıflar Dergisi'nin konulu yayın hayatına girmesi açısından bir aşama gibi görülmekle birlikte, elimizde bulunan IV. sayının tetkikinden tam olarak arzu edilen hedefe ulaşamadığı anlaşılmaktadır. IV. sayı hem 1957 yerine 1958 yılında neşredilebilmiş, hem de bu sayıda Fatih ve devri eserlerinin haricinde makalelere de yer verilmiştir.

III. sayıda da Vakıflar Dergisi yazı kadrosuna, Ekrem Hakkı Ayverdi, Salâhaddin Elker, M. Zeki Oral, Mahmut Akok, Aziz Ogan, K. Otto-Dorn, F.Taeschner, Bernard Lewis, Hüseyin G. Yurdaydın, Münif Serav, H. Sıdkı Köker, Osman Keskioglu, Müjgan Cunbur dâhil olmuş; bibliyografya yayınına bu sayıda da devam edilmiştir.

Derginin IV. sayısında sistem değişmemiştir. Yazı kadrosuna yeni isimler katılmış, derginin sonunda yine uzunca bir bibliyografya eklenmiştir. Yazı kadrosuna dâhil olan başlıca isimler, İsmail Baykal, Vehbi Tamer, Mahmut H. Gazimihal, Şerafeddin Turan, Muhiddin Hattatoğlu, Bahaeddin Ögel, Mehmet Önder, F. N. Uzluk'tur.

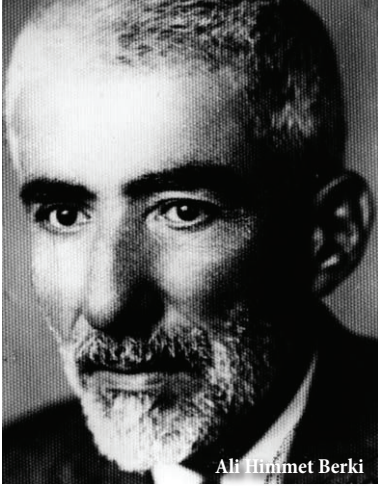
İlk dört ciltte olduğu gibi V. sayı da ansiklopedik boyutta ve aynı hacimde yayınlanmıştır. Arzuların hilafına bir önceki ciltle arasında dört yıllık bir fasıla bulunmaktadır. 1962 'de yayımlanan V. sayının önsözünde Genel Müdür Nihat Danışman dergilerin geniş aralıklarla yayınlanmasını elde olmayan sebeplere bağlamaktadır. Genel Müdür'ün ifadesiyle “bazı kaçınılmaz sebepler yüzünden dergiler oldukça geniş fasıllarla piyasaya çıkmışlar ise de, çıktıktan sonra ilim âleminde lâyük oldukları itibarı görmüşlerdir. Üç biner nüsha basılan dergilerin bir ve ikinci sayıları tükenmiştir”.

Yayın faaliyetlerini kurumsallaştırmak için 500.000 TL. sermayeli bir işletme kurulmasına teşebbüs edilmiş, bu imkâna kavuştuktan sonra seri halde konulu kitaplar neşredilmesi planlanmıştır.¹⁶ Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne döner sermayeli şirketler ve işletmeler kurması için yasal imkân sağlandığı ve kimi ticarî, sınaî ve turizm alanlarında şirketler, ziraî alanlarda özellikle zeytincilik ve narenciye konusunda işletmeler kurulduğu halde, korunması ve tanıtılmasından sorumlu olunan kültür hayatımızın en kıymetli abidelerinin ve arşiv vesikalarının neşriyatı ve tanıtımı için bu imkânlardan yararlanılamadığı anlaşılmaktadır.

¹⁵ Çapçı, Orhan, Önsöz, Ankara 1956, S. III, s.v.

¹⁶ Danışman, Nihat, Önsöz, Ankara 1962, S. V, s.v.

Vakıflar Dergisi'nin yazı kadrosuna yeni katılımlar V. sayıda da devam etmiştir. Ali Himmet Berki, Şakir Berki, M. Zeki Oral, Hilmi Arel, Semavi Eyice, Doğan Kuban, Spencer Corbet, Bedî N. Şehsuvaroğlu, Halit Ongan, Melike Arel, Yılmaz Önge, Hüseyin Sıdkı Köker, Emel Esin kıymetli yazılarıyla derginin bu sayısına bilimsel katkılarda bulunan isimlerdir. Emel Esin'in kaleminden bibliyografya çalışmaları bu sayıda da devam etmiştir.

Ali Himmet Berki

Doğan Kuban

Semavi Eyice

Üç yıllık bir gecikme ile 1965'de yayımlanan VI. sayıda kimi kıymetli yazılar yer almakla birlikte yazı kadrosuna yeni katılımlarda bir gerileme ve derginin hacminde yarı yarıya düşme meydana gelmiştir. Dergilere büyük bir zenginlik katan bibliyografya neşriyatı da bu sayıdan itibaren ortadan kalkmıştır. VII. sayıda da müstakil bibliyografya yazısı yer almayacaktır. İsmet Binark imzası ile bir geri dönüş yapılmışsa da¹⁷, hazırlanan bibliyografyanın vakıfların dışında diğer sosyal ve kültürel konuları da kapsaması sebebiyle daha önceki sayılarda yer alan ve uluslararası standartlara uygun spesifik bibliyografya yazılarının gerisinde kalmıştır.

Arkası gelmemiş olsa da bibliyografya konusunu kapatmadan, Vakıflar Dergisi merkezli İsmet Kayaoğlu¹⁸, Yağmur Tunalı,¹⁹ ile hat, tezhip, minyatür, yazı, resim ve cilt gibi güzel sanatların tamamını kapsayan Sadi Bayram'ın²⁰ çabalarını da burada zikretmek, Vakıflar Dergisi'nin bibliyografya ile olan ilişkisini bir bütün halinde ortaya koymak açısından gerekli görülmüştür.

Derginin VII. sayısı, F. A. Tansel'in kaleminden *Memleketimizin Acı Kaybı-Prof. Dr. Fuad Köprülü* başlıklı yazı ile başlamaktadır. Bu yazı, pek çok konuda değerli eserler ortaya koyan Fuad Köprülü'nün 28 Haziran 1966 tarihinde vefatı üzerine Belleten (C.XXX, Sayı: 120, Ekim 1966)'de yayınlanmak üzere hazırlanan bir yazıdır. Vakıflar Dergilerinin ilk sayılarında, bugüne kadar aşılamayan yazılar kaleme alan, zengin bibliyografya yazıları yazan yazdıkları yabancı dillere çevrilen Hoca merhumun

17 Binark, İsmet, *Türk Vakıfları, Türk Sanatı ve İctimai Hayatı Konusu ile İlgili Eserlerin Bibliyografyası*, Ankara 1969, S. VIII, s. 357-365; Binark, İsmet-Binark, Nâile, *Türk Mimari Sanatı Bibliyografyası, Kitaplar: 1928-1968/ Makaleler: 1952-1968* Ankara 1971, S. IX, s. 447-470; Binark, İsmet, *Türk Dekoratif ve Resim Sanatları Bibliyografyası*, Ankara 1973, S. X, s. 463-473; Binark, İsmet, *Türk Dekoratif, Resim, Seramik, Örne ve İşleme, Heykeltraşlık, Oymacılık, Meskükât ve Maden Sanatları Bibliyografyası (Kitaplar: 1928-1971, Makaleler: 1952-1971)*, Ankara 1973, S. X, s. 463-478. Binark, İsmet, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi ve Kütüphane Koleksiyonları ile İstanbul Kütüphaneleri Hakkında Yerli-Yabancı Kaynaklar Bibliyografyası*, Ankara 1981, S. XIII, s. 717-743.

18 Kayaoğlu, İsmet, "Vakıflar Bibliyografyası", VD, Ankara 1976, S. XI, s. 365- 376.

19 Tunalı, Yağmur, "Vakıflar Dergisi Makaleler Fihristi", Ankara 1984, S. XVIII, s. 195-205.

20 Bayram, Sadi "Türk Hat, Yazı-Resim, Cilt, Tezhip ve Minyatür Sanatı ile İlgili Seçilmiş Bibliyografya" Ankara 1994, S. XXIII, s. 321-342.

bu yönü ne yazık ki, bu yazıda ihmal edilmiştir. Oysa Vakıflar Dergisi'nde Fuad Köprülü hakkında yayımlanacak bir yazıda bu hususların belirgin hale getirilmesi beklenirdi. Derginin yazı kadrosu içerisinde bu amaçla müstakil bir anma yazısı kalem alan kimse çıkmayınca, başka bir dergide yayımlanan bu yazının başına vakıflarla alakalı kısa bir bibliyografya konularak iktibas edilmiştir. Süreli yayınlarda iktibaslar, yazı kıtlığının bir göstergesidir. Fikrî planda Vakıflar İdaresi'ne ve Vakıflar Dergilerine çok değerli katkılarda bulunan, uluslararası üne sahip Fuad Köprülü gibi bir ilim adamının acı kaybının bu şekilde geçiştirilmesi, ne Hoca merhumun konumuna ne Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ne de Vakıflar Dergisi'nin yazı kadrosuna yakışıktır.

Genelde vakıflar özelde Vakıflar Dergisi deyince ismi akla gelen yazar kadrosunun iki ana kaynağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi değişik üniversitelere mensup bilim adamları, akademisyenler; ikincisi Vakıflar Genel Müdürlüğü personeli arasında bulunan ve eli kalem tutan hem amelî, hem nazari olarak meseleyi gözlemleyen ve elde ettikleri neticeleri yönetici ve okuyucularla paylaşan insanlardır. Bunlardan bir kısmı daha sonra akademik kariyer de yapmış, bu gruba dâhil olanlar Vakıflar İdaresi'nden ayrıldıktan sonra da vakıflar hakkında yazıp konuşmaya devam etmiştir.

Vakıflar Dergisi yazar kadrosu içerisinde yer alan bu iki kategoriye mensup insanların ayrı gruplar halinde isimlerini yad etmek sanırım bir hakkı teslim etmenin ötesinde aynı zamanda kadirşinaslığın da bir gereğidir.

Derginin birinci sayısından altıncı sayısına kadar olan dönemde yazı yazan bilim adamları, dergiler hakkında bilgi verildiği sayfalarda ismen yad edilmiştir. Yukarıdaki bu çabalara paralel olarak altıncı sayıdan itibaren yazı kadrosuna dâhil olan akademisyenlerin isimleri de sayılar esas alınarak sıralanmıştır:

Tayyip Gökbilgin, Abtullah Kuran, İbrahim Hakkı Konyalı, Gönül Öney, M. Münir Aktepe, Feridun Nafiz Uzlu, M. Oluş Arık, H. Ziya Ülken, Neşet Çağatay, Ömer Bakırcı, Halil Sahillioğlu, Cengiz Orhonlu, Tayyip Okiç, İsmet Kayaoğlu, Enise Madran, Hikmet Tanyu, Abdulkadir Şener, Ahmet Yaşar Ocak, Bahaeddin Yediyıldız, Refet Yinanç, Haşim Karpuz, M. Esad Coşan, Şerare Yetkin, Osman Turan, Mithat Sertoğlu, Zafer Bayburtluoğlu, Ömer Yörükoğlu, Emre Madran, İsmail Cerrahoğlu, Yıldız Ötügen, Hüseyin Atay, Yıldız Demiriz, Hakkı Acun, Nihat Yörükoğlu, İsmet İlter, Gönül Çantay, Hamza Gündoğdu, Behçet Ünsal, Nusret Çam, Tuncay Baykara, Ahmet Akgündüz, Mehmet Akif Erdoğan, Kamil Şahin, Yusuf Küçükdağ, Mehmet Şeker, Mustafa Asım Yediyıldız, Mehmet Akkuş, Hasan Yüksel, Mehmet İbrahim, Hüseyin Memişoğlu, Mehmet Özkarcı, Atilla Çetin, Halit Çal, Fatih Müderrisoğlu, Mehmet Öz, H. Örcün Barışta, Adnan Gürbüz, Ali Akyıldız, Mustafa Denктаş, Ali Boran, Nuran İnci Fırat, Şahabeddin Öztürk, Örcün Barışta, Ayşe Gülçin Küçükkaya, Ahmet Köç, Mustafa Alkan, Hüseyin Çinar, Enver Çakar, Ferruh Toruk, Seyfi Başkan, Erkan Tural, Sevay Atılğan, Şevki Duymaz, Mustafa Murat Öntuğ, Zeynel Özlü, Demek Örnek, Tülay Zorlu, Yılmaz Özcan, Dorar Ze'evi, Meryem Kaçan Erdoğan, Mehmet Fatsa, Fahri Coşkun, Muhittin Eliaçık, Tuba Akar, İlhan Yıldız, Abdülkerim Rafeq, İzzet Sak, Firdevs Çetin, Murat Dal, H. Kamil Biçici, Zeynel Özlü, Kemal İbrahimzade, Erkan Atak, Ahmet Semih, Torun, Evgenia Kermeli, Zekâi Mete, Georgios Salakidis, Murat Yıldız, M. Melih Ayygün, Mahmut Gürkan, Hikmet Kaleli Tüfekçi, Davut Hut, Murat Şener, İbrahim Sezgin, Erdal Mean, Eyup Nefes, Recep Gün, M. Enver Çakar, Nermin Şaman Doğan.

Vakıflar Genel Müdürlüğü personeli olarak dergide yazı yazmaya başlayanların isimleri ise tarih sırasına göre şu şekilde sıralanabilir:

Yılmaz Önge, Hasan Güneri, Orhan Cezmi Tuncer, Sadi Bayram, İbrahim Ateş, Nazif Öztürk, Filiz Aydın/Oğuz, Hüdavendigâr Akmaydalı, Mehmet Çayırdağ, Ali Kılıcı, Mustafa Özdamar, Suzan Bayraktaroğlu, Hayati Binler, Ersin Şahin, Murat Sav, Şerife Eroğlu Memiş, Hasan Demirtaş, Nilgün Çevrimli, Naciye Altaş, Utku Musa Suna, Gökçe Gönül, Gülşen Dişli, Nermin Uz Taşkesen, Zafer Gülbahar, Leyla Başboğa Çiçek, Adnan Ertem, Mehmet Kurtoğlu, Mehmet Emin Yılmaz, Seher Aykan, Şükran Kayrıl, Mutlu Özgen, Fehmeddin Demirci, Gökçe Gönül, Gülşen Dişli, Mustafa Altınkaya, İsmet Çalık, Mevlut Çam, Kenan Doğan, Halil İbrahim Sezer, Olcay Aydemir.

Görsel olarak Vakıflar Dergileri ilk XI. sayıya kadar beyaz kapak ve siyah yazı ile çıkmış iken XII. Sayıdan itibaren dergilerin kapağı ve üzerindeki yazılar renkli ve desenli hale getirilmiştir. 12 Eylül 1980 sonrası hacmi küçülmüş, XIII. sayı 743 sayfa olarak yayınlanmış iken XIV. sayıda sayfaya sayısı 163 kadar gerilemiştir. Sayfa sayısındaki bu daralma XX. sayıya kadar devam etmiştir. Her dört ayda bir neşredilen bu beş sayının ortalama sayfa adedi 200 civarındadır. Bu durum, XIII. sayıyı takip eden son beş sayının ¼ oranında küçüldüğü anlamına gelmektedir. Derginin hakemli hale gelmesinden sonra bu sayfa daralmasına yeniden geri dönülmüştür.

İlkesel olarak, baştan itibaren Genel Müdürlerin Vakıflar Dergisi için çizdiği misyona sadık kalınmakla birlikte, yazı kadrosundaki kısırlık ve derginin sayfa sayısında gözlenen azalma olağanüstü dönemler başta olmak üzere zaman zaman devam etmiştir. İlk sayılarda geniş ufuk sahibi hocaların ortaya koydukları kuşatıcı alan daralmaya başlamıştır. İçine düşülen bu girdabın sonunda, sanat tarihçisi ve mimarların vakfiyeler başta olmak üzere arşiv belgelerine inmeden tarihî vakıf eserlerin mevcut durumlarına bakarak, yapıların fizikî yönünü öne çıkartan bol resimli tasvirî yazılar yazmalarına sebep olmuştur. Bu gidişat, tarihçi ve arşivcilerin vakfiyenin hayatîyet verdiği tarihî yapıları tetkik etmeden, vakfiyenin yazılıp tescil edilmesinden sonra o vakıf müessesesinin başına nelerin geldiği, toplumsal hizmetlerini ve gelir getiren akarlarını nasıl kaybettiği sorularına cevap aramadan işin kolayına kaçıp vakfiyelerin yarım-yamalak transkripsiyonundan ibaret kolaycı metinler ortaya koymalarına yol açmıştır. İnat ve ısrarla sürdürülen bu anlayışın neticesinde, temel arşiv kaynaklarına dayanmayan, fikrî ve tarihî derinlikten yoksun yazılar ortaya çıkmıştır.

Fikir dünyasına ve vakıf müessesesine hiçbir katkı sağlamayan bu anlayış Vakıflar Dergisi'nin yayın hayatına hâkim olunca, neden ve niçin soruları sorulmaz hale gelmiştir. Müessesât-ı hayriye dediğimiz toplumsal hizmet yapılarının niçin böyle yapıldığı, neden filan yere değil de bulunduğu mevkie inşa edildiği, sütun yüksekliğinin ve kemer açıklığının niçin bu şekilde ayarlandığı; belki de bunlardan daha önemlisi, dinî, sosyal ve kültürel hizmete duyulan ihtiyacın mı böyle bir müessesenin tesisine sebep olduğu veya böyle bir eserin yapılmış olmasının mı bu hizmetlerin bu yerlere ulaşmasını sağladığı soruları da cevapsız kalmıştır.

Vakıflar Dergisinde yer alan yazıların büyük ekseriyeti; vakfiye tanıtımı ve metnin transkripsiyon olarak neşrinden veya tarihî bir vakıf eserin onarım öncesi ve sonrası durumunu ortaya koyan bol fo-

toğraflı tanıtım yazısından oluşmaktadır. Vakfiye neşrinde bulunanlar, inatla o vakfiyenin hayatiyet verdiği hayrat/akar vakıf eserlerden bahsetmemekte; tarihî eser tanıtımları ise başta vakfiyeler olmak üzere arşiv belgelerine iltifat etmemektedirler. Tanıtımı yapılan tarihi eserin sütunu, kemeri, tavan yüksekliği, mekânın eni-boyu vb. fizikî durumu öne çıkarılmakta ve fakat neden böyle planlandığı konusu hiç irdelenmemektedir. Tanıtım yazılarında taş-toprağa gark olunmakta, işin özü ve felsefesi kaybolmaktadır.

İlk sayılardaki yazılar, bir medeniyet perspektifinden meseleye bakıyor, kendilerinden önce kağıda dökülenleri eleştirel bir gözle tahlil ediyor, böylece kendi fikirlerini bina edeceği bir zemin/bir vasat oluşturuyorlar; ilaveten serdedecekleri düşüncelerini ilmî metotlara dayalı olarak kaleme alıyorlardı.

Kuşkusuz, ilmî yönü olan özgün bir fikir eserinin ortaya çıkması metodik bir yaklaşımla mesele- nin kavranmasına bağlıdır. Bahaeddin Yediyıldız bu durumu şu şekilde formüle etmektedir:

Dünyanın neresinde olursa olsun yerli ve yabancı o sahada yapılmış edinenleri, yani gün yüzüne çıkartılmış ve ilim âleminin tetkikine sunulmuş her şeyi bileceksin. Mevcutlardan yola çıkarak/bilinenlerden hareketle o alanın bilinmeyenlerini tespit edeceksin. Bu bilinmeyenler arasından bir konuyu ele alarak, ilmî araştırma kurallarına uyarak ariz-amik o konuyu bilinir hale getireceksin. Bu anlayış, bilinenleri bilmeyi, onları tahlil etmeyi ve o ana kadar ele alınmamış veya çalışma konusu yapılmamış veya çalışma konusu yapıldığı halde eksik bırakılmış veyahut yanlış bir sonuca varılmış bir hususun araştırma konusu yapılmasını gerektirmektedir.

Ne yazık ki, ilk sayılarda yakalanan ilmî seviye muhafaza edilemediği için Vakıflar Dergisi'nde işler böyle yürümemiştir. Söylediğimiz bu hususun gerçekleşebilmesi için yayın kurulu üyelerinin ve hakem olarak tayin edilecek kimselerin, hatta bunlardan önce kurumun yayın şubesi'nde çalışan personelin; Dergiler ve Vakıf Haftası kitapları başta olmak üzere ülkemizde ve yurt dışında vakıflar konusunda yazılıp-çizilenlerden haberdar olmaları gerekmektedir.

Bu hususu kolaylaştırıcı bir hizmet olarak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün dünya literatürünü tarayarak, kapsamlı bir şekilde "Vakıflar Bibliyografyası" hazırlaması gerekiyor. Her beş yılda bir bu katalog yenilenmeli, son beş yıl içinde yazılanlar bibliyografyaya ilave edilmelidir. Zaman içerisinde tespiti yapılan kitap, makale, film, fotoğraf, arşiv malzemesi vb. materyaller Vakıflar Kütüphanesi'ne kazandırılmalı, böylece bu kütüphane, Vakıf İhtisas Kütüphanesi haline getirilmelidir.

Hazırlanacak bibliyografya sorgulanabilir formatta dijital ortama yüklenmeli; dergide yayınlanmak üzere gönderilen makaleler ilk önce bu bakımdan tetkik edilmelidir.

Üzülerek ifade edelim ki, benzer birçok kitap ve makale çalışmalarında olduğu gibi, Vakıflar Dergisi'ne gönderilen yazılarda da; daha önce gün yüzüne çıkartılmış bir belge, nadir eser veya

yazmanın, o kişinin ismi anılmadan, eseri/makalesi kaynak gösterilmeden sanki ilk defa kendisi bulup ortaya çıkartmış gibi- belgenin bulunduğu arşive gitmediği, nadir eser veya yazmayı görmediği, hatta bu kaynakları okuyamadığı halde- belge ya da sayfa numaraları verilerek resmen intihal yapılmaktadır. Yukarıda ortaya koyduğum kontrol mekanizması kurulduğu takdirde, pervasız ve yaygın bir şekilde kullanılan bu zafiyet ortadan kalkacaktır.

XXXII. sayıdan itibaren Vakıflar Dergisi hakemli dergi haline gelmiştir. Derginin hakemli dergiler arasına girmesi kuşkusuz çok önemli bir gelişmedir. Ancak derginin hakemli bir niteliğe kavuşturulmasının, ilmî yönden bir gelişmeye yol açtığını ve yayın hayatına ivme kazandırdığını söylemek mümkün değildir. İlk sayılarda olduğu gibi, yabancı bir dilde kaleme alınan veya önemli bulunan bazı Türkçe makalelerin bir yabancı dile çevrilerek neşredildiğine henüz şahit olunmamaktadır. Son dönemlerde derginin yabancı dille ilişkisi çok kısa bir özetten ibaret kalmıştır.

Derginin hakemli hale gelmesinden sonra neşredilen son sekiz sayıda yer alan yazıların altında, Profesör unvanına sahip sadece üç kişinin imzası bulunmaktadır. Bunlardan ikisi müştereken kaleme alınan yazılardır.²¹ Bu durumda geriye, müstakil yazı yazmış olan tek kişi kalmaktadır.²² Derginin hakemli hale gelmesinden sonra makaleleri yayımlanan yazarların ortalama %50'si Vakıflar Genel Müdürlüğü personelidir. Bunlar daha çok uzman veya uzman yardımcılardır. Geri kalan %50 ise üniversitelerde doçent, yardımcı doçent, doktor, araştırma görevlisi, doktora veya yüksek lisans öğrencisidir. Dergide makaleleri yayımlanan yazarların %10'u da değişik kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan lisans mezunlarıdır. Bu tespitleri yaparken özgün ve bilimsel bir yazı yazabilmek için mutlaka bir unvana sahip olmak gerektiği kanaatinde olduğum sonucu çıkartılmamalıdır. Vakıflar konusunda, bugüne kadar aşılamayan yazılar kaleme alan Fuad Köprülü'nün ülkemiz örgün eğitim kurumlarından lisans diploması dahi almadığını bilenlerdenim. Vakıflar Dergisi'nin gidişatı hakkında bir durum tespiti yapmak adına bunları dile getiriyorum.

Gelinen bu noktada durup düşünmemiz gerekiyor. Nitelik ve nicelik olarak derginin kalitesine yansımaları yönüyle eleştiriye açık olmakla birlikte, eli kalem tutan personele sahip olmak açısından Genel Müdürlük için hiç şüphesiz, bu bir kazanımdır. Kurumda çalışan personelin kalitesi yükseliyor demektir. Aynı iyimser tabloyu, son akademik unvana sahip olan profesörlerimiz için çizmek mümkün değildir. Ya hocalarımız yazılarının hakeme gidecek olmasından çekiniyor olmalılar veya ununu elemiş eleğini asmış kimseler gibi kendilerini nihai hedefe ulaşmış addederek kalemlerini ve fikirlerini, özenle koruyup büyüttükleri hayat ağacının dallarına bir daha indirilmemek üzere asmış görünüyorlar. Her iki durum da olumsuzluğa işaret etmektedir. İstisnalar bir tarafa eğer durum böyle ise, Vakıflar Dergisi'nin ilk sayıları ile son sayıları arasındaki kalite farkı buradan kaynaklanmaktadır.

Vakıflar Dergisi'nin ilk sayılarında ilmî erginliğe ulaşmış usta kalemler yazıyordu; günümüzde emekleme devresinde bulunanlar boy gösteriyor. Bu haliyle Vakıflar Dergisi, âdeta akademik unvan almanın veya kamuda hiyerarşik kariyer elde etmenin aracı haline getirilmiştir.

21 "Ankara Muhyiddin Mesud (Alâeddin) Camiinin İlk Şekli ve Türk Mimarisindeki Yeri" başlıklı yazıyı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü hocaları Prof. Dr. Nusret Çam ile aynı Fakülte Araştırma Görevlisi olan Ayşe Ersay Yüksel hazırlamıştır (VD, Ankara 2012, S.XXXVIII, s.9-42). "Yığılma Taş Minarelerin Analitik ve Deneysel Yöntemlerle Güvenliğinin Belirlenmesi: Trabzon Muhittin Camii Minaresi Örneği". Bu ikinci yazı da Karadeniz Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Alemdar Bayraktar ile birlikte Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü Mühendisi İsmet Çalık ve aynı bölümde görevli Yrd. Doç. Dr. Temel Türker ve Araştırma Görevlisi Betül Demirtaş tarafından kaleme alınmıştır (VD, Ankara 2012, S. XXXVIII, s.121-139). Bu müşterek yazılan yazıların nasıl hazırlandığını tahmin etmek zor değildir.

22 Çakar, Enver, "Baskılı Yöresi (Elazığ) Zaviyeleri", VD, Ankara 2012, S. XXXVII, s. 93-130.